

DR. BESENYEI LAJOS

Kőrösy József, az akadémikus

A nagy egyéniségeket, nagy elméket azon tulajdonságaik emelik az elismerés és megbecsülés magaslataira, melyek egyediek, másoknál fel nem lelhetők, s melyek egymást átszöve és erősítve a tudomány és a jellem kiemelkedő eredményeihez vezetnek. Ezek a kiemelkedő tulajdonságok megjelennek az egyén életének minden területén, legyen az tudomány, társadalom, közügy, emberség, becsület, haza és családszeretet. Az alkotás, az újat és többet akarás, a haza és a tudomány haladásának segítése, egymáshoz kapcsolódó, egymást erősítő törekvések.

Kőrösy József fáradhatatlan munkásságának, kiemelkedő eredményeinek gazdag tárházában nehéz, sőt lehetetlen különválasztani a tudóst, az embert, a városépítő és -szervező vezetőt, ahogyan ma mondjuk a menedzsert, a családfőt, a zenét kedvelő és értő kultúrembert. Polihisztor volt ő, olyan ember, amilyen ma már nemigen találhatunk, s akire mi, mai szakemberek, statisztikusok, professzorok őszinte ámulattal és őszinte csodálattal nézünk.

Hogyan látták ezt a kiemelkedő egyéniséget kortársai? Engedjék meg, hogy idézzek három gondolatot hivatali utódjának, Thirring Gusztávnak 1906. június 25-én, a Kerepesi úti sírkertben elmondott búcsúbeszédéből! „Egyike azoknak, kik egészen saját erejükből alapították meg positiójukat, kik nehéz küzdelmek közt, kedvezőtlen viszonyok dacára kiváló eredményt tudtak elérni, mely nevöket a hazai tudományosság évlapjaiban megörökíti. Dr. Kőrösy József tudományos működését nemcsak hazánkban méltányolják, elismerte azt a külföld is, és bátran mondhatjuk, nem volt a statisztika újabb fejlődésének olyan pházisa, melyhez Kőrösy neve ne fűződött volna.”

Egy másik gondolat ebből a szép beszédből: „Mert szaktudományának, a statisztikának művelésén kívül még sokat foglalkozott a logika és a filozófia kérdéseivel, nagy tevékenységet fejtett ki a székesfőváros közállapotainak javítása érdekében, áldozatkész bajnoka volt a magyarosodás ügyének, kiváló művelője a zenének, és minden nemes ügynek lelkes szószólója és pártfogója”.

A harmadik gondolat Thirring Gusztáv beszédéből: „Búcsút veszünk tőle a Magyar Tudományos Akadémia nevében is, mely régi tevékeny tagját, nemzetgazdasági bizottságának sok éven át előadóját tisztelte benne, kinek utolsó, befejezetlenül maradt munkája éppen az akadémiai rendes tagsági hely elfoglalására szánt értekezés volt”.

Ezek az idézetek egyértelműen jelzik Kőrösy nagyságát, tudományos tekintélyét, mely őt már saját korában is övezte.

De hogyan látjuk mi Kőrösyt, a tudóst, a statisztikust, mai szemmel? A történelem nagy könyvében lapozgatván, Kőrösy József korát megidézvén, szellemével ismerkedvén, meglepő és megdöbbentő módon ismerhető fel a mai kor és a másfél évszázaddal

ezelőtti időszak szakmai, tudományos követelményei közötti hasonlóság, a tudós statisztikussal szembeni, mai kor igényeit is kielégítő követelmény. Rendkívül érdekes és tiszteletet, elismerést kiváltó az a folyamat, amely révén Körösy József tudóssá, akadémikussá vált. A tehetség, a szorgalom és szinte határtalan munkabírás emelte őt szellemi magaslatokra, olyan magaslatokra, amelyekre több mint száz év múlva is elismeréssel tudunk felnézni, melyek elérése a mai statisztikus számára is követendő cél.

Egyetemi tanulmányait meg kellett szakítania anyagi okok miatt. Tehetsége, hite, önbizalma és szorgalma azonban azt eredményezte, hogy írásaira felfigyeltek, s már 25 éves korában a székesfőváros statisztikai hivatalának szervezésére kapott megbízást. Innen indult szakmai tudományos munkássága, „self made man”-ként robbant be a magyar és nemzetközi tudományos közéletbe, s nem egészen négy évtized alatt örök időkre szóló eredeti tudományos és módszertani eredményeket ért el, az emberek életét közvetlenül meghatározó hatású tudományos értékeket teremtett.

Létezik-e a mai kor fiataljai számára Körösy József életútjánál tanulságosabb és megszívlelendőbb üzenet, létezik-e kézzelfoghatóbb megértése a mai kor élethosszig tartó tanulási követelményének? Milyen tudós volt Körösy József? Milyen, gyakorlatban is hasznosítható eredményei voltak kutatásainak, elméleti és módszertani munkásságának? Mennyiben szolgálta a tudós hazája, nemzete ügyét, a társadalmi, gazdasági fejlődést? A kérdésekre adandó válasz megegyezik azokkal a követelményekkel, melyeket ma, a XXI. században fogalmazzunk meg a tudománnyal és a tudósokkal szemben.

Hazánk és az Európai Unió versenyképességének alapvető feltételeként jelölik meg a legkülönbözőbb programok azt, hogy a tudománynak közvetlenül és hatékonyabban kell szolgálnia a gazdasági, társadalmi fejlődés ügyét, a tudósoknak olyan kutatási eredményeket kell produkálniuk, melyek elősegítik az emberek életének jobbá tételét, a magasabb életminőséget, a gazdasági sikereket. A kutatás és gyakorlat, az elmélet és megvalósulás közötti összhang erősítése ma is alapvető követelmény, nemcsak hazánkban, hanem egész Európában. A tudósnak a valós problémák megoldására kell törekednie, kutatásának tárgyaként a mindennapi életben középpontban álló kérdéseket kell alapvetően megjelölnie.

Ezt tette Körösy József, aki felismerte azokat az egészségügyi és társadalmi problémákat, melyek az 1800-as évek második felében nemzetközi mércével mérve is rendkívül kedvezőtlenek voltak Magyarországon és a székesfővárosban. Kíméletlen őszinteséggel és elszántsággal tárta fel a kor közegészségügyi viszonyait, vállalva ezzel minden támadást. Világosan látta a kétségbeejtő egészségügyi és halandósági viszonyokat, tudta, hogy ezek megváltoztatása, javítása alapvető feladata a tudósnak és hivatalvezetőnek egyaránt. Kidolgozta a halandósági viszonyok mélyebb okainak elemzését segítő „indexszámítási” módszert, a standardizálás módszerét, amely lehetővé tette a standard korösszetétel mellett a halandóság valós okainak fölismerését és a tennivalók meghatározását. Nem kétséges, hogy Körösy József tudományos munkásságának döntő, meghatározó szerepe van abban, hogy 1872 és 1906 között, durván 30 éves időtávban a fővárosi 45 ezrelékes halandósági arány 19 ezrelékre csökkent. E területen végzett elméleti, módszertani munkássága nemzetközi viszonylatban is elismertté, megbecsültté tette. Azon kevés statisztikus tudós közé sorolható ő, akik új, eredeti módszertan kidolgozásával

beírták nevüket a statisztika tudományának világtaszába. Egy akadémikus tudós igazi teljesítménye ez. Körösy József maga is gyakran említette, büszke arra, hogy tudományos munkássága révén évenként több ezer ember életét mentette meg azáltal, hogy könyörtelen őszinteséggel és szakszerűséggel rámutatott a kor égető és drámai egészségügyi viszonyaira. Tudományos munkásságának egyértelmű gyakorlati hasznaként és eredményeként jelölhető meg az a tény is, hogy a himlőoltással kapcsolatos ellenvélemények megalapozatlanságát tárgyyszerűen és kristálytisztán bemutatván tisztázta annak szükségességét és hasznosságát. A halandóság és a fertőző betegségek elleni statisztikai harcra olyan eredménnyel járt, amely révén a főváros közegészségügye fölemelkedett az európai nagyvárosok átlagához. A tudomány gyakorlati eredményeinek vonatkozásában Körösy József a mai követelmények szerint is kiemelkedőt alkotott, s korát messze megelőzte. Ma, a XXI. században is példaként lehet állítani tudományos munkásságát és személyiségét.

Laky Dezső, aki az Akadémia levelező tagja volt, 1936-ban az Akadémia II. osztályának ülésén tartott, „A magyar statisztika nagy korszakának akadémikus képviselői” című előadásában a statisztika nagy korszakának nevezte a XIX. század utolsó harmadát és a XX. század első évtizedeit. Ez az időszak joggal tekinthető a magyar statisztika aranykorának, fénykorának, melynek olyan kiemelkedő egyéniségei voltak, mint Keleti Károly, az ő örökségét továbbvivő Jekelfalussy József, Ráth Zoltán és Budai László. De ide tartoznak a statisztika akadémikus képviselői, köztük Körösy József, Vizaknai Antal, Bárány Lajos és Vargha György is. Körösy József nevéhez a városi statisztika kialakítása kapcsolható, Vizaknai és Vargha az országos statisztika kimunkálásában szerzett érdemeket, míg Láng Lajos tudományos monográfiái révén vált ismertté.

Körösy József tudományos munkásságához elválaszthatatlanul hozzákapcsolódik az a gyakorlati szervező – hivatal- és tudományszervező – tevékenység, amelynek eredményeként az I. világháború előtti Magyarország városi statisztikáját szinte teljes mértékben kiépítette. Ennek eredményességét és magas szakmai színvonalát az is minősíti, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet megbízta a nagyvárosok évkönyvének szerkesztésével. A tudós, az akadémikus szellemisége és igényessége áthatotta a mindennapos statisztikai és hivatalvezető munkát is. Körösy József helyét a magyar statisztika fejlődésében a hivatalos statisztikai szolgálattal összefüggő tevékenysége is egyértelműen megjelöli. A Fővárosi Statisztikai Hivatal keretében több mint 170 műve jelent meg. Élcelődő, elismerő megjegyzéssel mondták is, hogy Körösy József annyira termékeny és gazdag gondolkodású ember, tudós kutató, hogy a Fővárosi Statisztikai Hivatal lényegében arra szolgál, hogy kemény munkával megjelentesse az ő igen gazdag és széles körű munkásságát.

Nem könnyű feladat meghatározni Körösy József tudományos és szakmai munkásságának területeit és eredményeit. A népszámlálások rendszeres kimunkálása, a halandósági statisztika, az építkezések statisztikája, az adóügyek statisztikája, a közoktatásügyi statisztika és a részvénytársaságok statisztikája, ezek azok a főbb keretek, amelyekhez Körösy József sokoldalú tudományos, statisztikai tevékenysége köthető. Körösy a Magyar Tudományos Akadémia Bölcséleti, Társadalmi és Történelmi Tudományok Osztályának Bölcséleti és Társadalmi Alosztályában fejtette ki tudományos tevékenységét. 1879.

május 22-én választották az Akadémia levelező tagjának. Székfoglaló előadását 1880. január 12-én tartotta „A nemzetközi statisztika és a kongresszusok” címmel. 1903. május 8-án lett az Akadémia rendes tagja. Székfoglaló előadásának megtartására az 1906-ban bekövetkezett halála miatt nem kerülhetett sor. Ezen az előadáson hosszú évek óta dolgozott, mellyel az volt a célja, hogy az Akadémia tudományos tevékenységét egy nagyobb lélegzetű statisztikai monográfiában mutassa be – s az idők mennyire nem változnak néha –, cáfolván ezzel az azidőben erősen lábra kapott véleményeket, melyek kétségbe vonták a magyar tudományosság igazi értékeit és eredményeit. Erre utalok, amikor a múlt és a jelen közötti hasonlóság bizonyos mozzanataira kívánok rámutatni.

Körösy munkásságát rendkívül sok hazai és külföldi elismeréssel értékelték. Ezek közül a legfontosabbak: a Ferencz József-rend, a Szent Anna-rend (orosz), a Lipót-rend (belga), a Mihály-rend (bajor), a Frigyes-rend (würtenbergi), az Albert-rend (szász), a Becsület-rend lovagja (francia). Jól esik ránézni statisztikus nagy elődünkre, aki a hazai és nemzetközi elismerés ilyen magas grádicására jutott. Tagja volt a világ szinte valamennyi jelentősebb statisztikai, demográfiai, illetve orvosi társaságának Európától Amerikáig.

1897-ben a Magyar Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagjává választotta, 1883-ban a Budapesti Egyetem statisztikai magántanára lett, 1896-ban a Kolozsvári Egyetem díszdoktora, s 1896-ban „szántói” előnévvel, tudományos munkásságának elismeréseként nemesi rangot kapott.

Körösy József nagysága abban rejlik, hogy az élet minden területén maradandót tudott alkotni. Tudós és ember volt, aki érzékenyen reagált az őt körülvevő világra, akit nem hagyott érintetlenül más emberek gondolja és problémája. Az emberek életének jobbá tételén fáradozott, s tette ezt sikerrel. Létezik-e ennél magasabb rendű és maradandóbb érték?

